

Tutkimuseettisen
neuvottelukunnan
julkaisuja
2/2023

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitleminen Suomessa

2023

TUTKIMUSEETTINEN
NEUVOTTELUKUNTA

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittelyminen Suomessa

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan
HTK-ohje 2023

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023

ISSN 2669-9427

ISBN 978-952-5995-82-4

1. painos

Helsinki 2023

Tutkimuseettinen neuvottelukunta

Kirkkokatu 6

00170 Helsinki

Finland

Toimituskunta

Riitta Keiski (pj.), Kari Hämäläinen, Matti Karhunen, Erika Löfström,
Susanna Näreaho ja Krista Varantola sekä Sanna-Kaisa Spoof,
Terhi Tarkiainen, Eero Kaila ja Minna Aittasalo (siht.)

Taitto: Anne Haapanen

Esipuhe

TUTKIMUSEETTISEN NEUVOTTELUKUNNAN (TENK) yhdessä tutkimusyhteisön kanssa laatima ohjeistus on vuodesta 1994 lähtien antanut tutkijoille ja korkeakouluopiskelijoille mallin Suomessa noudatettavasta hyvästä tieteellisestä käytännöstä (HTK) ja sen loukkausepäilyjen käsittelystä (HTK-prosessi). HTK-ohje on tutkimusyhteisön itsesääntelyyn perustuva yleisen tason ohje, jota on siihen sitoutuneissa organisaatioissa noudatettava kaikessa tutkimustoiminnassa ja kaikilla tieteenaloilla. On kaikkien tutkijoiden ja heidän työnantajiansa sekä tieteen ja koko yhteiskunnan etu, että HTK-loukkausepäilyt tutkitaan valvotussa HTK-prosessissa.

Edellisen HTK-ohjeen julkaisemisesta eli vuodesta 2012 lähtien korkeakoulu- ja tutkimusyhteisö on entisestään kansainvälistynyt. Sähköinen plagiaatintunnistus on saatu työkaluksi vilpin ennaltaehkäisyyn. Avoimen tieteen periaatteiden omaksuminen, tietosuojasäännökset, sosiaalinen media ja tekoälysovellukset sekä tutkijoiden arviointikäytännöt ovat muuttaneet tutkijoiden toimintatapoja ja -ympäristöä. Julkaisujen kirjoittajuuteen liittyneiden kiistojen lisääntymiseen TENK vastasi suosituksella tekijyydestä sopimisesta.

Vuoden 2023 HTK-ohjeessa korostuu hyvien tutkimuskäytäntöjen ja vastuullisen tutkimuskulttuurin edistäminen. Päivitystyössä yhtenä tärkeänä tavoitteena oli HTK-prosessien keston lyhentäminen, sillä viivytyksetön loukkausepäilyjen tutkinta on tutkijoiden oikeuksien kannalta keskeistä.

Tämän HTK-ohjeen merkittävimmät uudistukset ovat seuraavat:

- HTK-prosessin kesto ja TENKin lausunnon pyytämisaikaa on lyhennetty,
- tutkimuseettikan tukihenkilöiden toimenkuva on lisätty,
- hyvän tieteellisen käytännön vastaisen toiminnan luokittelua on yhtenäistetty kansainvälisen käytännön kanssa,
- HTK-loukkausten tunnistamiseen on liitetty vakavuusasteen arviointi,
- eurooppalainen suositus HTK-loukkaustutkinnan osapuolten suojelusta on otettu huomioon,
- tutkijoiden merkityksellisten sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuus on lisätty,
- pro gradu -tasoiisiin opinnäytteisiin kohdistuneiden loukkausepäilyjen käsittely on vastuutettu korkeakouluille ja
- **hyvä tieteellinen käytäntö** on käännetty englanniksi *research integrity*.

Kiitämme tutkimusyhteisöä ja sidosryhmiä lukuisista kommentteista, joita saimme vuosien 2021 ja 2022 palaute- ja lausuntokierroksilla. Kommenteilla oli suuri vaikutus ohjeen sisältöön. TENK toivookin, että mahdollisimman monet tutkimusorganisaatiot sekä tiedettä edistävät ja tukevat tahot sitoutuvat tähän yhdessä tuotettuun ohjeeseen.

TENK hyväksyi HTK 2023 -ohjeen kokouksessaan 27.1.2023, ja se julkistettiin *Etiikan päivä* -seminaarissa 15.3.2023.

Helsingissä 15.3.2023

Toimituskunta

Sisältö

Esipuhe	3
1. Lähtökohdat	6
1.1. HTK-ohjeen tausta ja tarkoitus	6
1.2. Muu tutkimuseettinen ohjaus Suomessa	6
2. Ohjeen soveltaminen	8
2.1. Ohjeen voimassaolo ja siirtymäsäännöt	8
2.2. Ohjeeseen sitoutuminen	8
2.3. Ohjeen soveltamisala	9
3. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK)	11
3.1. Perusperiaatteet	11
3.2. Hyvät tieteelliset menettelytavat	11
3.2.1. Toimintaympäristö	
3.2.2. Koulutus, ohjaus ja mentorointi	
3.2.3. Tieteellisen työn tekeminen	
3.2.4. Eettisyys ja ennakointi	
3.2.5. Aineistojen käsittely ja hallinta	
3.2.6. Yhteistyö	
3.2.7. Tekijyys, julkaiseminen ja viestintä	
3.2.8. Asiantuntija- ja arviointitehtävät	
4. Hyvän tieteellisen käytännön vastainen toiminta	15
4.1. Yleiskuvaus, vakavuusasteen arviointi ja HTK-loukkaus	15
4.2. Vilppi tieteellisessä toiminnassa	16
4.2.1. Vilpin tunnusmerkkejä	
4.2.2. Sepittämisen määritelmä	
4.2.3. Vääristelyn määritelmä	
4.2.4. Plagioinnin määritelmä	
4.3. Piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä	17
4.3.1. Piittaamattomuuden tunnusmerkkejä	
4.3.2. Esimerkkejä	
5. Hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilyjen käsittelyprosessi eli HTK-prosessi	19
5.1. Yleiskuvaus	19
5.2. Prosessin vaiheet	20
5.2.1. Kirjallinen ilmoitus ja vireillepano	
5.2.2. Esiselvitys	
5.2.3. Varsinainen tutkinta	
5.3. Lausuntopyyntö Tutkimuseettiselle neuvottelukunnalle	28
5.4. Seuraamukset	31

1. Lähtökohdat

1.1. HTK-ohjeen tausta ja tarkoitus

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) on perustettu vuonna 1991 käsittelemään tieteelliseen tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä ja edistämään tutkimusetiikkaa Suomessa (asetus 1347/1991). TENK toimii aloitteentekijänä ja lausunnonantajana tutkimuseettisissä kysymyksissä ja laatii tutkimuseettisiä yleisiä ohjeistuksia. TENKin toiminnassa noudatetaan hyvän hallinnon periaatteita, esteellisyysäännöksiä ja julkisuuslakia. Toiminnan perustana on yhteistyö suomalaisen tiede- ja tutkimusyhteisön kanssa.

Ensimmäinen kansallinen ohje **hyvästä tieteellisestä käytännöstä (HTK)** ja sen loukkausepäilyjen käsittelemisestä laadittiin yhteistyössä tiede- ja tutkimusyhteisön kanssa vuonna 1994. Sen jälkeen HTK-ohjetta on uudistettu ja ajanmukaistettu vuosina 1998, 2002 ja 2012. Käsillä oleva ohje on laadittu vuonna 2022 ja siihen on voimunut sitoutua 15.3.2023 lähtien. Ohjeen avulla pyritään edistämään hyvää tieteellistä käytäntöä ja ehkäisemään siihen kohdistuvia loukkauksia kaikilla tieteenaloilla¹. HTK-ohjetta on noudatettava kaikissa siihen sitoutuneissa organisaatioissa.

1.2. Muu tutkimuseettinen ohjaus Suomessa

TENK on täydentänyt hyvän tieteellisen käytännön ohjetta suosituksilla ja oppailla. Tällaisia ovat esimerkiksi tutkijan ansioluettelomalli² ja suositus tekijyydestä sopimiseksi³. Kansainvälisiä tutkimuseettisiä ohjeistuksia ovat esimerkiksi EU-rahoitusta saaneita projekteja sitova *The European Code of Conduct for Research Integrity*⁴, suomalaisia COPE-jäseniä sitova *Code of Conduct and Best Practice Guidelines for Journal Editors*⁵ ja lääketieteellisiä julkaisuja koskeva niin kutsuttu Vancouver-ohje⁶. HTK-ohje on linjauksiltaan sopusoinnussa kansainvälisten ohjeistusten kanssa, mutta se sisältää lisäksi ohjeet Suomessa noudatettavasta HTK-loukkausten määrittelystä ja loukkausepäilyjen käsittelystä. Kansainväliset ohjeistukset eivät sido tieteenharjoittajia ja tiedettä tukevia tahoja Suomessa samalla tavalla kuin HTK-ohje.

1 Yliopistot ovat velvollisia noudattamaan eettisiä periaatteita ja hyvää tieteellistä käytäntöä yliopistolain nojalla (24.7.2009/558).

2 Tutkijan ansioluettelomalli, www.tenk.fi.

3 Tieteellisten julkaisujen tekijyydestä sopiminen, www.tenk.fi.

4 ALLEA – All European Academies. The European Code of Conduct for Research Integrity, www.allea.org.

5 COPE – Committee on Publication Ethics, www.publicationethics.org.

6 International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE). Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly Work in Medical Journals, www.icmje.org.

Joillakin aloilla on Suomessa omia tutkimuseettisiä toimielimiä, kuten valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta (ETENE), valtakunnallinen lääketieteellinen tutkimuseettinen toimikunta (Tukija) ja biotekniikan neuvottelukunta (BTNK). Näiden toimielinten hyväksymät normistot antavat yksityiskohtaisempia ammattieettisiä ohjeita esimerkiksi tutkijan ja tutkimuksen kohteen välisestä suhteesta.

Sairaaloiden, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteydessä toimii lisäksi alueellisia, tieteenala- tai organisaatiokohtaisia tutkimuseettisiä toimikuntia. Niiden tehtävänä on tutkimuseettinen ennakoarviointi, jossa tutkimusasetelma arvioidaan yleisten ja tieteenalakohtaisten eettisten periaatteiden näkökulmasta ennen tutkimuksen käynnistämistä. Arvioinnissa punnitaan tutkimukseen osallistumisesta tutkittaville, heidän läheisilleen tai tutkijalle itselleen mahdollisesti koituvia haittoja ja vahinkoja suhteessa tutkimuksella tavoiteltavaan tietoarvoon. Tutkimusten eettistä ennakoarviointia säädellään Suomessa osin lainsäädännöllä⁷, osin alakohtaisilla ohjeilla⁸.

7 Esimerkiksi laki lääketieteellisestä tutkimuksesta 9.4.1999/488 sekä laki kliinisestä lääketutkimuksesta 983/2021 16§.

8 Esimerkiksi ihmistieteiden ei-lääketieteellisessä tutkimuksessa noudatetaan TENKin ohjetta (2019 tai uudempi): Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. www.tenk.fi.

2. Soveltaminen

2.1. Ohjeen voimassaolo ja siirtymäsäännöt

HTK 2023 -ohjeeseen on voinut sitoutua 15.3.2023 lähtien. Taulukossa 1 on toimintaohjeet eri tilanteisiin siirryttäessä aiemmista ohjeista uudempiin.

Taulukko 1. Toimintaohjeet siirryttäessä aiemmista HTK-ohjeista uudempiin.

TILANNE	TOIMINTAOHJE
Epäillyt teot ovat tapahtuneet ja niihin liittyvä HTK-prosessi on käynnistynyt ennen uusimpaan ohjeeseen sitoutumista.	<ul style="list-style-type: none">HTK-loukkausepäily arvioidaan sen ohjeen perusteella, johon organisaatio on ollut sitoutunut silloin, kun teot ovat tapahtuneetHTK-prosessiin sovelletaan sitä ohjetta, johon organisaatio on ollut sitoutunut silloin, kun prosessi on käynnistetty
Epäillyt teot ovat tapahtuneet ennen uusimpaan ohjeeseen sitoutumista, mutta niihin liittyvästä HTK-epäilystä on ilmoitettu uusimpaan ohjeeseen sitoutumisen jälkeen.	<ul style="list-style-type: none">HTK-loukkausepäily arvioidaan tapahtumien aikaisen ohjeen perusteellaHTK-prosessiin sovelletaan uusinta ohjetta
Epäillyt teot ovat tapahtuneet ja HTK-epäilystä on ilmoitettu uusimpaan ohjeeseen sitoutumisen jälkeen.	<ul style="list-style-type: none">HTK-loukkausepäily arvioidaan uusimman ohjeen perusteellaHTK-prosessiin sovelletaan uusinta ohjetta

2.2. Ohjeeseen sitoutuminen

Sitoutuminen hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen TENKin ohjeen mukaisesti on osa tiedeyhteisön eettistä itsesääntelyä. TENKin ohjeet eivät ole velvoittavia oikeusnormeja.

Tähän ohjeeseen voi sitoutua koko suomalainen tiede- ja tutkimusyhteisö. Yhteisöön kuuluvat tiedettä ja tutkimusta sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiohankkeita (TKI) toteuttavat tahot, kuten yliopistot, ammattikorkeakoulut, tutkimuslaitokset, ajatuspajat ja yritykset sekä museot, arkistot, kirjastot, tiedekeskukset ja vastaavat. Yhteisöön kuuluvat myös tiedettä ja tutkimusta edistävät ja tukevat tahot, kuten tieteelliset seurakuntat, rahoittajat ja kustantajat.

Tiede- ja tutkimusyhteisöön kuuluva organisaatio sitoutuu ohjeeseen siten, että sen ylin johtaja allekirjoittaa sitoutumislomakkeen⁹. Allekirjoituksella organisaatiot sitoutuvat noudattamaan ja edistämään ohjeen mukaista hyvää tieteellistä käytäntöä ja, jos epäily hyvän tieteellisen käytännön vastaisesta toiminnasta kohdistuu niiden toimintaan, käsittelemään sen ohjeessa olevan HTK-prosessin mukaisesti (luku 5). Lisäksi organisaatiot sitoutuvat soveltamaan ohjetta yritysten ja muiden tahojen kanssa tehtävässä kansallisessa ja kansainvälisessä tieteellisessä yhteistyössä. Sitoutumisen myötä jokaisella organisaatiossa työskentelevällä sekä sen nimissä toimivalla ja/tai siihen affilioituneella henkilöllä, kuten apurahatutkijalla ja dosentilla, on velvollisuus noudattaa ohjetta.

Tieteen ja tutkimuksen luotettavuuden kannalta on toivottavaa, että koosta riippumatta mahdollisimman moni suomalainen organisaatio sitoutuu HTK-ohjeeseen. Pienet organisaatiot, kuten tieteelliset seurukset, voivat tarvittaessa pyytää tukea HTK-prosessin toteuttamiseen organisaatioilta, joissa siihen on vakiintuneet käytännöt.

2.3. Ohjeen soveltamisala

Tätä ohjetta sovelletaan siihen sitoutuneissa organisaatioissa kaikkeen tieteelliseen, taiteelliseen ja muuhun tutkimustoimintaan ja TKI-hankkeisiin sekä näiden elinkaaren aikaisiin toimintoihin. Tekstin tiivistämiseksi kokonaisuudesta käytetään tässä ohjeessa jatkossa ilmaisua **tieteellinen toiminta**.

Taulukossa 2 on annettu esimerkkejä sellaisesta tieteellisestä toiminnasta, johon sovelletaan hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilyjen käsittelemiseen tarkoitettua HTK-prosessia. Lisätietoja ohjeen soveltamisesta antaa TENKin pääsihteeri.

Myös korkeakoulujen opinnoissa sekä niihin liittyvissä perustutkintojen¹⁰ ja lisensiaatintutkintojen opinnäytteissä tulee noudattaa HTK-ohjeessa kuvattuja hyvän tieteellisen käytännön menettelytapoja. Niihin perehdyttämisen tulee olla kiinteä osa korkeakoulujen antamaa perus- ja jatkokoulutusta. Perustutkintojen opintoihin ja opinnäytteisiin liittyviä HTK-loukkausepäilyjä ei kuitenkaan käsitellä HTK-ohjeen kuvaamassa prosessissa vaan korkeakoulujen sisäisten prosessien ja ohjeistusten mukaisesti.

Tämän ohjeen mukaista HTK-prosessia ei myöskään sovelleta seuraaviin esimerkkeihin, ellei niihin samalla liity kysymys hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta:

- tieteelliset tai taiteelliset näkemuserot tai koulukuntakiistat
- oikeudelliset kysymykset, kuten tekijänoikeus-, tietosuoja-, patentti- tai hallintolain rikkomukset tai salassapitovelvollisuuden rikkominen
- työsuhdekiistat tai työyhteisöongelmat
- tehtävien täytöt tai nimitykset

9 Sitoutumislomake organisaatioille: HTK-ohje, www.tenk.fi.

10 Ammattikorkeakoulututkintojen ja ylempien ammattikorkeakoulututkintojen opinnäytteet sekä yliopistojen alempien ja ylempien korkeakoulututkintojen opinnäytteet.

- ammattieettiset kysymykset
- tieteellisten julkaisujen arviointiprosessit ja julkaisemispäätökset
- väitöskirjojen arvosanat tai arvostelut
- tieteenalakohtaisten eettisten normistojen rikkomukset

Taulukko 2. Esimerkkejä toiminnasta, johon sovelletaan HTK-prosessia HTK-ohjeeseen sitoutuneissa organisaatioissa.

TOIMINTA	ESIMERKKI
Tieteellinen ja muu tutkimustoiminta sekä TKI-hankkeet	Suomessa toteutettavat tutkimukset, hankkeet ja konsortiot; kansainväliset yhteishankkeet Suomessa tai ulkomailla etukäteen erikseen sopien; soveltuvin osin kansallinen ja kansainvälinen tutkimusyhteistyö yritysten, muiden kaupallisten tahojen sekä julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa; tilaustutkimukset
Taiteellinen tutkimustoiminta	Taiteellinen tutkimus ja tutkimustoimintaan liittyvät taiteelliset produktiot
Julkaisut, käsikirjoitukset ja muut tuotokset	Tieteelliseen toimintaan välittömästi liittyvät tuotokset julkaisu- muodosta ja -kanavasta riippumatta: painetut ja sähköiset julkaisut tiedelehdissä; väitöskirjat ¹¹ , tietokirjat, kokooma- teokset; oppikirjat, opetusmateriaalit, oppaat; posterit, esitelmät; videot, kuvat; menetelmät, työkalut, innovaatiot; tutkimusaineistot, ohjelmat, materiaalit
Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja tiedeviestintä	Tieteelliseen toimintaan välittömästi liittyvä tiedeviestintä ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen toteuttamistavoista ja -väylistä riippumatta: tiedotteet, sosiaalinen media, koulu- tukset, seminaarit, näyttelyt, podcastit, mielipidekirjoitukset
Tieteellisenä asiantuntijana toimiminen	Referee-lausunnot sekä kirjalliset ja suulliset asiantuntija- lausunnot, -arvioinnit ja -esiintymiset (myös mediassa)
Tieteelliseen toimintaan liittyvät hakemukset	Työpaikka- ja rahoitushakemukset, ansio- ja julkaisuluettelot, dosentin arvoa koskevat hakemukset, tieteeseen liittyvät tieto- ja tutkimuslupahakemukset

11 Väitöskirjat, jotka on jätetty esitarkastukseen. Esitarkastusvaihetta edeltäviin väitöskirjakäsikirjoituksiin kohdistuvat HTK-loukkausepäilyt käsitellään korkeakoulujen sisäisten prosessien ja ohjeistusten mukaisesti.

3. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK)

3.1. Peruseriaatteet

Hyvän tieteellisen käytännön (engl. *research integrity*) peruseriaatteita ovat eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen¹² mukaan luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto (Kuva 1).

Hyvä tieteellinen käytäntö koostuu menettelytavoista, joilla huolehditaan hyvän tieteellisen käytännön toteutumisesta tieteellisen toiminnan koko elinkaaren ajan. **Hyvät tieteelliset menettelytavat** (engl. *good research practices*) ovat siten myös osa tiede- ja tutkimusyhteisöön kuuluvien organisaatioiden laatujärjestelmää. Niiden noudattamatta jättäminen voi vakavimmillaan johtaa hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilyyn ja HTK-prosessiin.

3.2. Hyvät tieteelliset menettelytavat

Hyvät tieteelliset menettelytavat voidaan tutkimuseettikan eurooppalaista ohjeistusta mukaillen liittää kahdeksaan tieteellisen toiminnan alueeseen, jotka ovat 1) toimintaympäristö, 2) koulutus, ohjaus ja mentorointi, 3) tieteellisen työn tekeminen, 4) eettisyys ja ennakointi, 5) tutkimusaineistojen käsittely ja hallinta, 6) yhteistyö, 7) tekijyys, julkaiseminen ja viestintä sekä 8) asiantuntija- ja arviointitehtävät.

Seuraavassa on kuvattu esimerkinomaisesti hyviä tieteellisiä menettelytapoja kullakin tieteellisen toiminnan alueella. Esimerkit havainnollistavat samalla myös menettelytapojen monitasoisuutta, jolla tarkoitetaan sitä, että menettelytapojen noudattamiseen tarvitaan samanaikaisesti sekä organisaatiojohdon että henkilöstön sitoutumista ja panostusta. TENK suosittelee, että organisaatioissa nimetään henkilö tai henkilöt huolehtimaan hyvien tieteellisten menettelytapojen edistämisestä.

3.2.1. Toimintaympäristö

Varmistetaan HTK-ohjeen tunnettuus ja helppo saatavuus. Osoitetaan asianmukaiset toimintatavat ja työkalut tieteellisestä toiminnasta kertyvän aineiston käsittelemiseksi ja hallinnoimiseksi vastuullisesti ja jäljitettävästi. Otetaan hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilyt viivyttämättä käsittelyyn tässä ohjeessa jäljempänä kuvatun HTK-prosessin mukaisesti. Kohdellaan epäilyn esittäjää ja epäiltyä oikeudenmukaisesti prosessin aikana ja sen jälkeen.

12 ALLEA – All European Academies. The European Code of Conduct for Research Integrity, www.allea.org.

Luotettavuus

Varmistetaan tieteellisen toiminnan laatu suunnittelussa, menetelmissä, analyyseissä ja voimavarojen käytössä.

Rehellisyys

Suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan tieteellistä toimintaa sekä raportoidaan ja viestitään siitä avoimesti, oikeudenmukaisesti, puolueettomasti ja yksityiskohtia salaamatta.

Arvostus

Osoitetaan arvostusta kollegoita, tieteellisen toiminnan osapuolia, yhteiskuntaa, ekosysteemejä, ympäristöä ja kulttuuriperintöä kohtaan.

Vastuunkanto

Kannetaan vastuu tieteellisen toiminnan koko elinkaaresta, joka alkaa ideasta ja ulottuu hallintaan, koulutukseen, ohjaukseen, toteutukseen, julkaisemiseen ja vaikutuksiin.

Kuva 1. Hyvän tieteellisen käytännön perusperiaatteet eurooppalaista ohjeistusta mukaillen.

3.2.2. Koulutus, ohjaus ja mentorointi

Sisällytetään hyvän tieteellisen käytännön opetusta korkeakoulujen perus- ja jatko-opintoihin.

Selvitetään säännöllisesti organisaatiossa työskentelevien tarvetta hyvän tieteellisen käytännön koulutukseen, tarjotaan siihen liittyvää koulutusta, tuetaan mahdollisuutta osallistua koulutukseen ja seurataan koulutukseen osallistumista. Korostetaan hyvän tieteellisen käytännön noudattamisen ja tutkimuseettisesti kestävä toimintakulttuurin merkitystä tieteellisen työn ohjauksessa. Nimetään organisaatioon tutkimusetiikan tukihenkilö/-henkilöt¹³ ja huolehditaan tehtävän riittävästä resursoinnista.

3.2.3. Tieteellisen työn tekeminen

Suunnitellaan, toteutetaan ja dokumentoidaan tieteellinen toiminta huolellisesti ja mahdollisuuksien mukaan avoimen tieteen periaatteita noudattaen¹⁴. Otetaan suunnittelussa huomioon aiempi tutkimustieto. Haetaan rahoitusta tieteelliseen toimintaan totuudenmukaisesti ja käytetään toimintaan osoitettuja varoja sovitusti.

3.2.4. Eettisyys ja ennakointi

Huolehditaan tieteelliseen toimintaan mahdollisesti tarvittavista luvista, suostumuksista ja eettisestä ennakoarvioinnista ennen tutkimusaineiston keruun aloittamista¹⁵. Toteutetaan tieteellinen toiminta oman tieteenalan sääntöjen ja ohjeistusten mukaisesti sekä HTK-ohjetta noudattaen. Varmistetaan, ettei tieteellinen toiminta vaarana tutkijoiden ja tutkittavien terveyttä ja turvallisuutta. Osoitetaan arvostusta niin kollegoita ja tieteellisen toiminnan osapuolia kuin tutkittavia henkilöitä ja kohteita sekä yhteiskuntaa, ekosysteemejä, ympäristöä ja kulttuuriperintöä kohtaan. Ilmoitetaan rahoituslähteet ja muut sidonnaisuudet tieteellisen toiminnan kumppaneille ja kohteille.

3.2.5. Tutkimusaineistojen käsittely ja hallinta

Sovitetaan ennen aineiston keruuta kaikkien kumppaneiden kanssa vähintään aineistojen omistus- ja käyttöoikeuksista, käsittelystä, säilyttämisestä ja mahdollisesta avaamisesta. Tarkennetaan tarvittaessa sopimuksia tutkimuksen edetessä. Noudatetaan voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä sekä salassapitoon, luottamuksellisuuteen

13 Tutkimuseettisen neuvottelukunnan suositukset tukihenkilötoiminnalle, www.tenk.fi.

14 Esimerkiksi Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistus 2020–2025 <https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995237> ja UNESCO Recommendation on Open Science <https://en.unesco.org/science-sustainable-future/open-science/recommendation>

15 Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa (2019 tai uudempi), www.tenk.fi.

ja vaitioloon liittyviä velvoitteita. Edistetään aineistojen avoimuutta ja jatkokäyttöä¹⁶ mahdollisuuksien mukaan.

3.2.6. Yhteistyö

Sovitaan tieteellistä toimintaa käynnistettäessä yhteistyökumppaneiden kanssa tavoitteista sekä oikeuksista ja velvollisuuksista. Erikseen on sovittava hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta, siihen sovellettavista ohjeista ja mahdollisten HTK-loukkausepäilyjen käsittelystä. Varmistetaan, että esimerkiksi EU-rahoitusta saaneissa hankkeissa noudatetaan voimassa olevaa eurooppalaista tutkimuseettistä ohjeistusta¹⁷.

3.2.7. Tekijyys, julkaiseminen ja viestintä

Kunnioitetaan tiedeyhteisössä muiden työtä, annetaan muiden saavutuksille niille kuuluva arvo ja viitataan muiden julkaisuihin asianmukaisella tavalla. Sovitaan suositusten¹⁸ mukaisesti tieteellisten ja muiden julkaisujen tekijyydestä, kirjoittajuudesta ja kirjoittajien nimien järjestyksestä. Kansainväliset tekijyysohjeet ovat Suomessa sitovia vain, jos tekijöiden kesken on etukäteen näin sovittu. Viestitään tieteellisestä toiminnasta rehellisesti ja avoimesti julkaisumuodosta tai -kanavasta riippumatta¹⁹. Informoidaan yhteistyökumppaneita aina, kun toiminnasta on tarkoitus julkaista materiaalia. Eritellään julkaisuissa rahoituslähteet ja sidonnaisuudet kunkin kirjoittajan osalta.

3.2.8. Asiantuntija- ja arviointitehtävät

Hoidetaan tieteelliset asiantuntija- ja arviointitehtävät läpinäkyvästi, perustellusti ja luottamuksellisesti sekä hallintolain mukaisia esteellisyysäännöksiä noudattaen. Asiantuntija- ja arviointitehtävissä kunnioitetaan tekijöiden ja hakijoiden oikeuksia, jotka liittyvät esimerkiksi ideoihin, tutkimusaineistoihin tai tulkintoihin. Noudatetaan tutkijan, tutkimuksen ja tutkimusorganisaatioiden vastuullista arviointia²⁰. Ilmoitetaan rahoituslähteet ja muut sidonnaisuudet tieteellisen toiminnan kumppaneille, kohteille ja julkaisijoille.

16 Esimerkiksi FAIR-periaatteet (Findable, Accessible, Interoperable, Re-usable), www.vastuullinentiede.fi.

17 ALLEA – All European Academies. The European Code of Conduct for Research Integrity, www.allea.org.

18 Tieteellisten julkaisujen tekijyydestä sopiminen, www.tenk.fi.

19 Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta 2018. Viesti rohkeasti, vaikuta vastuullisesti. Tiedeviestinnän suositukset. www.tjnk.fi.

20 Vastuullisen tutkijanarvioinnin työryhmä. Tutkijanarvioinnin hyvät käytännöt. Vastuullisen tutkijanarvioinnin kansallinen suositus. Vastuullisen tieteen julkaisusarja 5:2020. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Tieteellisten seurain valtuuskunta, Helsinki 2020. DOI: <https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995268>.

4. Hyvän tieteellisen käytännön vastainen toiminta

4.1. Yleiskuvaus, vakavuusasteen arviointi ja HTK-loukkaus

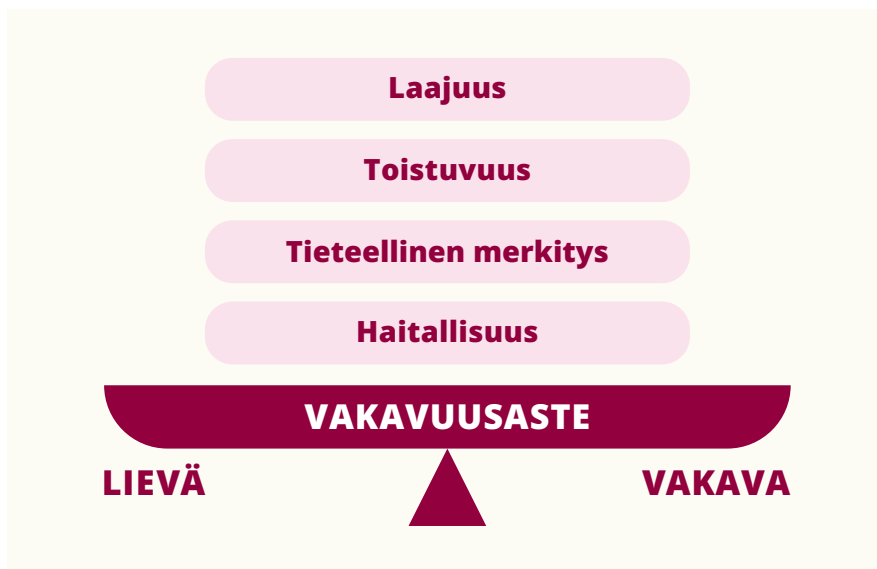
Hyvän tieteellisen käytännön vastainen toiminta rikkoo hyvän tieteellisen käytännön perusperiaatteita sekä vahingoittaa tieteellisen toiminnan laatua, uskottavuutta, teki- jyyttä tai yhteistyötä. Toiminta voi myös olla lainvastaista, jolloin siihen liittyviä tekoja käsitellään HTK-prosessin lisäksi erillisissä viranomaismenettelyissä tai oikeusproses- seissa. Sen sijaan tieteellisiin teorioihin, menetelmiin tai tulosten tulkintoihin liittyvät näkemyserot tai erimielisyydet ovat osa tieteellistä keskustelua, eivätkä ne yleensä ole hyvän tieteellisen käytännön vastaisia.

Tässä ohjeessa hyvän tieteellisen käytännön vastaista toimintaa kuvataan määritel- mien ja esimerkkien avulla. Esimerkit eivät kuitenkaan kata kaikkea hyvän tieteellisen käytännön vastaista toimintaa. Arviointiin siitä, onko kyseessä hyvän tieteellisen käy- tännön loukkaus vai ei, vaikuttavat tapauskohtaiset seikat. Siksi HTK-loukkauksiksi tulkittavia tekoja on mahdotonta luetella yksityiskohtaisesti ja yksiselitteisesti. Hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilyt tutkitaan HTK-prosessissa, jota kuvataan oh- jeessa jäljempänä.

HTK-loukkauksena pidetään

- tahallista vakavaa hyvän tieteellisen käytännön vastaista toimintaa tai
- toimintaa, jossa huolimattomuudesta tai välinpitämättömyydestä on vakavasti laiminlyöty hyvää tieteellistä käytäntöä, vaikka sitä olisi ollut mahdollisuus noudattaa, tai
- tietämättömyydestä johtuvaa vakavaa hyvän tieteellisen käytännön laiminlyöntiä, joka on seurausta siitä, että asioista ei ole otettu selvää, vaikka siihen olisi ollut mahdollisuus.

Hyvän tieteellisen käytännön vastaisen toiminnan tai laiminlyönnin vakavuutta arvi- oidaan tapauskohtaisesti ottaen huomioon tieteenalan erityispiirteet. Arvioinnissa punnittavia seikkoja ovat esimerkiksi toiminnan laajuus, toistuvuus, tieteellinen mer- kitys ja haitallisuus (Kuva 2).

Kuva 2. Esimerkkejä seikoista, joita voidaan ottaa huomioon, kun arvioidaan hyvän tieteellisen käytännön vastaisen toiminnan tai laiminlyönnin vakavuutta.

Suomessa hyvän tieteellisen käytännön vastainen toiminta jaetaan kahteen muotoon, jotka ovat **vilppi tieteellisessä toiminnassa** ja **piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä**. Ne voivat ilmetä millä tahansa tieteellisen toiminnan alueella ja missä tahansa tieteellisen toiminnan vaiheessa.

4.2. Vilppi tieteellisessä toiminnassa

4.2.1 Vilpin tunnusmerkkejä

Vilppi tieteellisessä toiminnassa vääristää tutkittua tietoa ja harhauttaa tiede- ja tutkimusyhteisöä, päätöksentekijöitä tai yleisöä. Lisäksi se heikentää tieteellisen työn, sen tulosten tai tuotosten arvoa ja tieteen arvostusta sekä aiheuttaa haittaa muille tieteellisen työn tekijöille ja tutkittaville.

Vilppi tieteellisessä toiminnassa luokitellaan Suomessa kansainvälisen käytännön mukaisesti kolmeen alaluokkaan, jotka ovat **sepittäminen** (engl. *fabrication*), **vääristely** (*falsification, misrepresentation*) ja **plagiointi** (*plagiarism*). Vilpilliseksi epäillyn toiminnan yltäminen HTK-loukkaukseksi arvioidaan tapauskohtaisesti HTK-prosessissa. Arvioinnissa hyödynnetään edellä esitettyä HTK-loukkauksen määritelmää ja soveltuvien osien vakavuuden arvioinnin esimerkkejä (Kuva 2).

4.2.2. Sepittämisen määritelmä

Sepittämisellä tarkoitetaan tekaistujen havaintojen, aineistojen tai tulosten esittämistä. Esimerkiksi tieteellisessä raportissa esitettyjä havaintoja ei tällöin ole tehty raportissa kuvatulla tavalla tai menetelmillä.

4.2.3. Vääristelyn määritelmä

Vääristelyä on perusteeton tutkimustiedon muuntelu. Havaintojen vääristelyllä tarkoitetaan alkuperäisten havaintojen muokkaamista tai esittämistä niin, että havaintoihin perustuva tulos vääristyy. Tulosten vääristelyllä tarkoitetaan tieteellisesti perustetonta tutkimustulosten muuttamista tai valikointia. Vääristelyä voi ilmetä esimerkiksi julkaisussa, julkaistavaksi tarkoitetussa käsikirjoituksessa, oppimateriaalissa tai rahoitushakemuksessa. Vääristelyä on myös johtopäätösten kannalta olennaisten tulosten tai tietojen esittämättä jättäminen.

4.2.4. Plagioinnin määritelmä

Plagioinnilla eli luvattomalla lainaamisella tarkoitetaan toisten tekemän työn tai tutkimusideoiden käyttämistä ilman lupaa tai viittausta. Tällöin loukataan myös alkuperäisten tekijöiden oikeuksia näiden omaan tieteelliseen työhön. Plagiointia on sekä suora että mukaillen tehty kopiointi.

Plagiointia on esimerkiksi toisen henkilön tekstin tai sen osan, tutkimussuunnitelman, käsikirjoituksen, artikkelin, tutkimustuloksen, -aineiston, -idean, -havaintojen tai ohjelmakoodin, käännöksen, kaavion, kuvan tai muun kuvallisen ilmaisun esittäminen tai käyttäminen omissa nimissä ilman asianmukaista viittaamista.

4.3. Piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä

4.3.1. Piittaamattomuuden tunnusmerkkejä

Muusta hyvän tieteellisen käytännön vastaisesta toiminnasta kuin vilpistä käytetään Suomessa vakiintuneen käytännön mukaisesti nimitystä piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Piittaamattomuuden yltäminen HTK-loukkaukseksi arvioidaan HTK-prosessissa tapauskohtaisesti. Arvioinnissa hyödynnetään luvussa 4.1. esitettyä HTK-loukkauksen määritelmää ja soveltuvin osin vakavuuden arvioinnin esimerkkejä (Kuva 2).

4.3.2. Esimerkkejä

Taulukossa 3 esitellään esimerkkejä piittaamattomuudesta hyvästä tieteellisestä käytännöstä tieteellisen toiminnan eri vaiheissa. Esimerkit eivät kata kaikkea piittaamattomuutta eivätkä ne myöskään ota kantaa piittaamattomuuden vakavuuteen, joka arvioidaan tapauskohtaisesti.

Taulukko 3. Esimerkkejä piittaamattomuudesta hyvästä tieteellisestä käytännöstä tieteellisen toiminnan eri vaiheissa.

Suunnitteluun ja valmisteluun liittyvä piittaamattomuus

- Tieteelliseen työhön liittyvien lupien, päätösten ja/tai lausuntojen pyytämättä jättäminen (mm. viranomaisluvut, tietoluvat, tutkimusluvut, päätökset tietojen luovuttamisesta, eettisten toimikuntien ennakoarviointilausunnot)

Toteuttamiseen liittyvä piittaamattomuus

- Tietolupa- ja tutkimuslupapäätösten noudattamatta jättäminen tai eettisessä ennakoarviointiprosessissa annettujen lausuntojen noudattamatta jättäminen
- Aineistojen sopimaton käyttö tai aineistoa koskevien sopimusten noudattamatta jättäminen
- Tutkimustulosten ja -aineistojen puutteellinen dokumentointi ja säilyttäminen
- Muiden tutkijoiden työn epäasiallinen viivyttäminen tai vaikeuttaminen

Tekijyyden loukkaaminen

- Puutteellinen tai epäasiallinen viittaaminen aikaisempiin tutkimustuloksiin
- Merkittävällä panoksella tieteelliseen toimintaan osallistuneen tutkijan nimen jättäminen pois julkaisun tekijä- tai kirjoittajaluettelosta
- Muiden tutkijoiden osuuden muunlainen vähättely, kuten tietoinen mainitsematta jättäminen julkaisuissa tai vastaavissa
- Tekijyyden manipulointi muulla tavoin, kuten tutkimuksen tekemiseen osallistumattomien henkilöiden sisällyttäminen tekijäluetteloon tai ns. haamukirjoittajan tekemän työn hyväksyminen omiin nimiin

Tieteellisen työn merkitykseen tai omien tieteellisten ansioiden osoittamiseen liittyvä piittaamattomuus

- Tiedeyhteisön, rahoittajien tai yleisön johtaminen harhaan oman tutkimustyön suhteen
- Omien tieteellisten saavutusten tai ansioiden liioittelu tai muuntelu esimerkiksi ansioluettelossa tai sen käänösversioissa, julkaisuluettelossa tai vastaavassa
- Itsensä plagiointi eli samojen tulosten julkaiseminen useita kertoja näennäisesti uusina

Tieteellisen aseman hyödyntämiseen liittyvä piittaamattomuus

- Merkityksellisten sidonnaisuuksien ilmoittamatta jättäminen tieteellisessä toiminnassa
- Vertaisarviointiprosessin luottamuksellisuuden rikkominen
- Vaikutusvallan epäasiallinen käyttö

HTK-prosessiin liittyvä piittaamattomuus

- HTK-prosessiin tai sen osapuoliin kohdistuva häirintä
- HTK-loukkausepäily esittäneen tiede- tai tutkimusyhteisön jäsenen työn tai urakehityksen vaikeuttaminen
- Ilkivaltaisen HTK-loukkausepäilyilmoituksen tekeminen

5. Hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilyjen käsittelyprosessi eli HTK-prosessi

5.1. Yleiskuvaus

Hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilyjen käsittelyprosessia eli HTK-prosessia tulee noudattaa kaikissa HTK-ohjeeseen sitoutuneissa organisaatioissa. Organisaatiossa on näin ollen tehtävä päätös HTK-prosessin käynnistämisestä, jos siellä ilmoitetaan olevan meneillään tai tapahtuneen HTK-loukkaus. Organisaation ylin johtaja (jatkossa johtaja) vastaa HTK-prosessin noudattamisesta ja päätöksenteosta koko prosessin ajan. Päätöksenteon voi siirtää toiselle vain jäävyssyistä. Prosessissa noudatetaan hallintolain mukaisia hyvän hallinnon periaatteita ja esteellisyyssäännöksiä. HTK-loukkausepäilyjen selvittäminen on ohjeeseen sitoutuneissa organisaatioissa tiedeyhteisön itsesääntelyyn liittyvää toimintaa. Lisätietoa HTK-prosessista saa TENKin pääsihteeriltä.

Prosessissa osapuolia ovat HTK-loukkausepäilyn esittäjä tai esittäjät ja HTK-loukkauksesta epäilty tai epäillyt. Osapuolten oikeuksien kannalta keskeistä on prosessin oikeudenmukaisuus, puolueettomuus, asiantuntevuus, viiveettömyys ja kaikkien osapuolten kuuleminen. Prosessin jokainen vaihe dokumentoidaan huolellisesti ja osapuolten tiedonsaantioikeutta kunnioitetaan. Jos joku prosessin osapuolista ei hallitse suomea tai ruotsia riittävästi, käytetään käsittelyssä englantia.

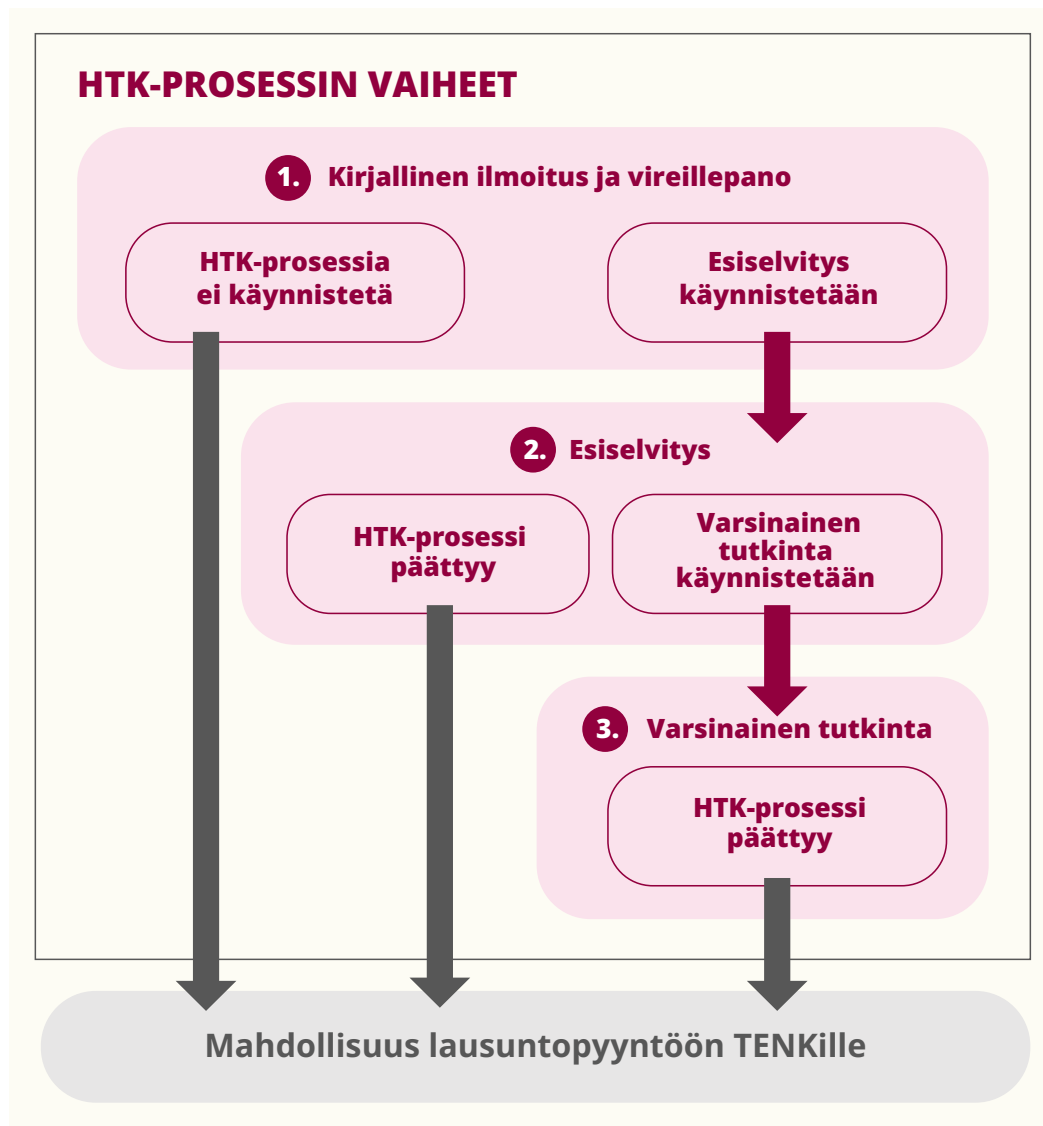
Vilppi tieteellisessä toiminnassa ja piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä eivät lähtökohtaisesti vanhene. Ohjeeseen sitoutuneessa organisaatiossa voidaan kuitenkin päättää, ettei sitä koskevia epäilyjä käsitellä HTK-prosessissa, jos teoista on kulunut niin pitkä aika, ettei prosessilla tai sen lopputulemalla ole merkitystä hyvän tieteellisen käytännön edistämisen tai osapuolten oikeuksien kannalta.

Tähän ohjeeseen sitoutuneet organisaatiot toteuttavat HTK-prosessin mahdollisimman luottamuksellisesti. Julkisuuslain piiriin kuuluvat organisaatiot ottavat kuitenkin käsittelyssä huomioon julkisuuslain säännökset. Organisaatioiden tulee kohdella epäilyn esittäjää ja epäiltyä oikeudenmukaisesti prosessin aikana ja sen jälkeen. Lisäksi organisaatioiden tulee pyrkiä suojelemaan erityisesti epäilyn esittäjää prosessin jälkeen niin, ettei hänen urakehityksensä vaarannu. Osapuolten ja muiden asiaan osallisten tulee myös pidättäytyä kommentoimasta keskeneräistä HTK-prosessia luottamuksellisuuden turvaamiseksi.

TENK suosittelee, että kansainvälisissä yhteishankkeissa keskustellaan etukäteen mahdollisten HTK-loukkausepäilyjen käsittelystä. Jos hanketta hallinnoi HTK-ohjeeseen sitoutunut suomalainen organisaatio tai jos epäily on henkilö, joka työskentelee hankkeessa mukana olevassa HTK-ohjeeseen sitoutuneessa organisaatiossa, noudatetaan pääsääntöisesti suomalaista HTK-ohjetta. Hankkeessa olevien suomalaisten toimijoiden tulee myötävaikuttaa siihen, että loukkausepäily selvitetään.

5.2. Prosessin vaiheet

HTK-prosessin toteuttaa se HTK-ohjeeseen sitoutunut organisaatio, jossa epäilyn alainen toiminta on meneillään tai tapahtunut. HTK-prosessi on kolmivaiheinen: 1) kirjallinen ilmoitus ja vireillepano, 2) esiselvitys ja 3) varsinainen tutkinta (Kuva 3).

Kuva 3. HTK-prosessin vaiheet.

Organisaation johtaja toimittaa tiedon epäilyilmoituksesta ja prosessin eri vaiheisiin liittyvistä päätöksistä sekä prosessin osapuolille että Tutkimuseettiselle neuvottelukunnalle (TENK), jotta TENK voi seurata ohjeen noudattamista ja tutkimuseettikan tilaa Suomessa. Jos HTK-prosessi joudutaan perustellusta syystä keskeyttämään, myös siitä on ilmoitettava TENKille. Kaikki asiassa tehtävät päätökset lähetetään tiedoksi myös HTK-prosessin toteuttavan organisaation tutkimuseettikan tukihenkilöille.

TENKin toiminnassa noudatetaan lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta (julkisuuslaki)²¹. Näin ollen myös TENKille lähetettävät asiakirjat, esimerkiksi HTK-prosessiin liittyvät päätökset ja lausuntopyynnöt, tulevat julkisiksi heti, kun TENK on ne saanut. TENKin laatimat asiakirjat, esimerkiksi lausunnot, tulevat julkisiksi, kun TENK on tehnyt asiassa päätöksen tai muuten käsitellyt asian loppuun. TENK ei kuitenkaan julkaise kyseisiä asiakirjoja.

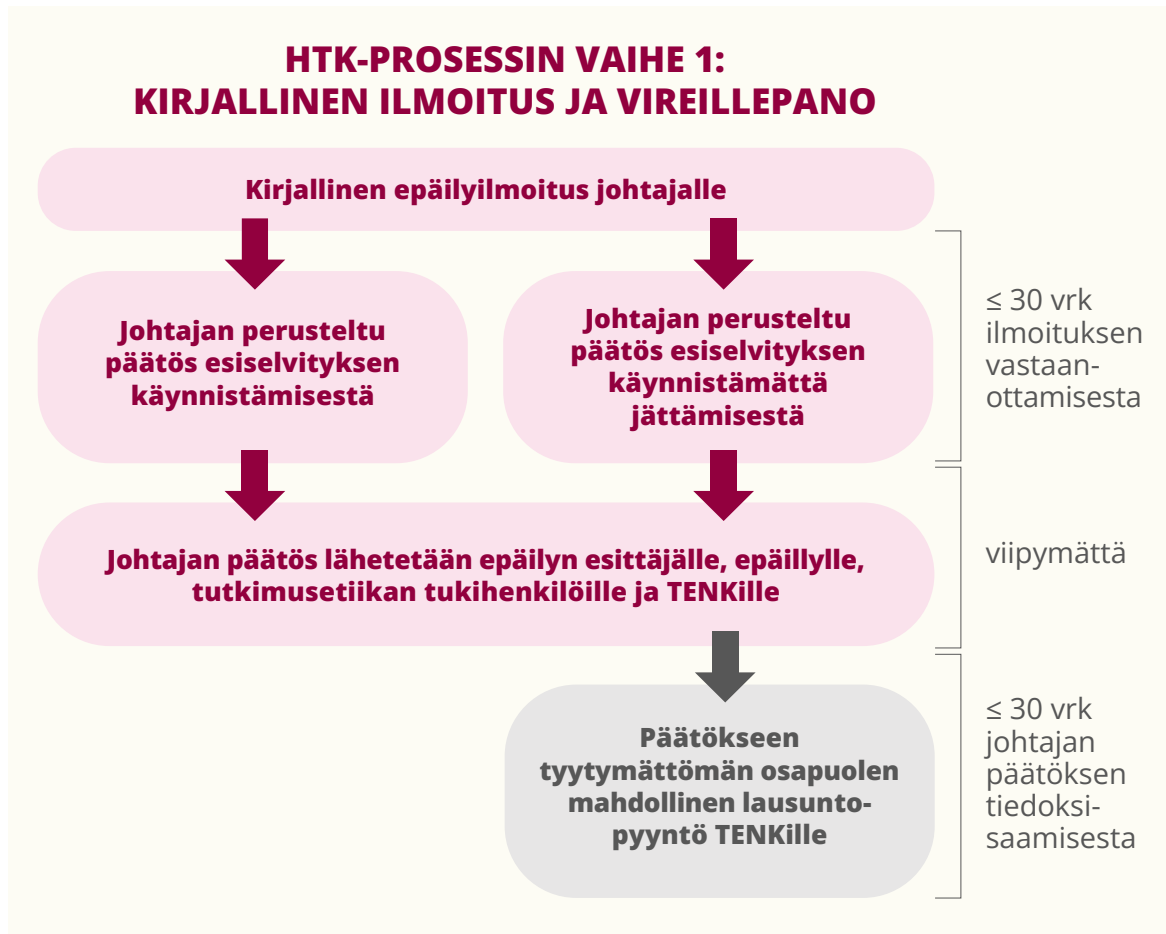
5.2.1. Kirjallinen ilmoitus ja vireillepano

Hyvän tieteellisen käytännön loukkausta koskeva epäilyilmoitus laaditaan omalla nimellä TENKin ilmoituslomakkeella²². Siinä ilmoituksen tekijä yksilöi, millaisesta HTK-loukkausepäilystä on kyse, millä perusteilla epäily esitetään sekä mitkä ovat epäilyn esittäjän mahdolliset sidonnaisuudet epäiltyyn henkilöön ja/tai loukkausepäilyn kohteena olevaan toimintaan. Lisätietoa ilmoituksen tekemisestä saa oman organisaation tutkimuseettikan tukihenkilöiltä ja TENKin verkkosivuilta (www.tenk.fi).

Epäilyilmoitus toimitetaan sen organisaation ylimmälle johtajalle, jossa epäilyn alainen toiminta on meneillään tai tapahtunut (Kuva 4). Jos epäilyn alainen toiminta liittyy moneen organisaatioon tai epäiltyjä on useammasta kuin yhdestä organisaatiosta, johtajien on yhteisesti sovittava, missä organisaatiossa HTK-prosessi käynnistetään, ja tehtävä yhteistyötä prosessin aikana. Organisaation johtaja voi ottaa myös muuta kautta tietoonsa tulleen epäilyn tutkittavakseen, ja TENK voi vastaavasti ehdottaa johtajalle tietoonsa tulleen epäilyn tutkimista HTK-prosessissa.

21 Mikäli TENKin ohjeeseen sitoutuneen tutkimusorganisaation omassa toiminnassa noudatetaan julkisuuslakia, vastaavat säännöt koskevat HTK-prosessin asiakirjoja tutkimusorganisaatiossa. Kukin organisaatio on julkisuuslain mukaan vastuussa omista asiakirjoistaan, niiden julkisuuden ja salassapidon arvioinnista ja niitä koskevan asiakirjajulkisuuden toteuttamisesta. HTK-prosessien asiakirjoissa voi olla myös asiakirjoja, jotka ovat julkisuuslain tai muun lain nojalla salassa pidettäviä. Asiakirjan salassapito ei estä sen käsittelyä HTK-loukkausepäilyn selvittämisessä tutkimusorganisaatiossa, TENKin HTK-loukkausepäilyn selvittämistä koskevassa lausunto-prosessissa tai tutkimusorganisaatiossa määrättäessä HTK-prosessin päätöksen johdosta seuraamuksia. Tällaisesta asiakirjasta ei kuitenkaan saa antaa tietoa sivulliselle. HTK-prosessiin tai TENKin lausuntoprosessiin liittyvää salassa pidettävää tietoa ei saa paljastaa sivulliselle eikä sitä saa käyttää omaksi tai toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi.

22 Hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilyn ilmoituslomake, www.tenk.fi.

Kuva 4. Kirjallisen ilmoituksen käsittelyn pääkohdat.

HTK-prosessi tulee vireille silloin, kun organisaatio vastaanottaa epäilyilmoituksen. Jos epäily otetaan tutkittavaksi ilman, että epäilyilmoitusta on tehty, HTK-prosessi tulee vireille siitä ajankohdasta, jolloin johtajan on tehtävä päätös esiselvityksen käynnistämisestä. Johtaja tekee päätöksen esiselvityksen käynnistämisestä tai käynnistämättä jättämisestä enintään 30 vuorokauden kuluessa epäilyilmoituksen vastaanottamisesta.

Esiselvityksen voi jättää käynnistämättä, jos ilman lisätoimia on selvää, että epäily ei kuulu HTK-ohjeen soveltamisalaan²³, epäilyllä ei ilmiselvästi ole tiedollista pohjaa tai epäily perustuu pelkästään ilkeiksi tarkoitusperiin.

23 Tieteelliset tai taiteelliset näkemyserot tai koulukuntakiistat; oikeudelliset kysymykset, kuten tekijänoikeus-, tietosuojaja-, patentti- tai hallintolain rikkomukset tai salassapitovelvollisuuden rikkominen; työsuhdekiistat tai työyhteisöongelmat; tehtävien täytöt tai nimitykset; ammattieettiset kysymykset; tieteellisten julkaisujen arviointiprosessit ja julkaisemispäätökset; väitöskirjojen arvosanat tai arvostelut; tieteenalakohtaisten eettisten normistojen rikkomukset, ellei niihin samalla liity kysymys hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta.

Esiselvityksen voi jättää käynnistämättä myös silloin, jos esiselvitys aloitetaan tai on tekeillä toisessa organisaatiossa, tai jostain muusta perustellusta syystä.

- **Jos esiselvitys käynnistetään**, epäilyn esittäjälle, epäilylle, tutkimusetiikan tukihenkilöille ja TENKille on viipymättä ilmoitettava käynnistämisestä ja sen perusteista. Epäilylle on myös toimitettava kopio alkuperäisestä epäilyilmoituksesta liitteineen.
- **Jos esiselvitystä ei käynnistetä**, epäilyn esittäjälle, epäilylle, tutkimusetiikan tukihenkilöille ja TENKille on viipymättä ilmoitettava perusteltu päätös esiselvityksen käynnistämättä jättämisestä. Epäilylle on myös toimitettava kopio alkuperäisestä epäilyilmoituksesta liitteineen. Päätöksessä on lisäksi mainittava, että päätökseen tyytymätön osapuoli voi pyytää asiasta lausunnon TENKiltä enintään 30 vuorokauden kuluessa siitä, kun hän on saanut tiedoksi johtajan päätöksen.

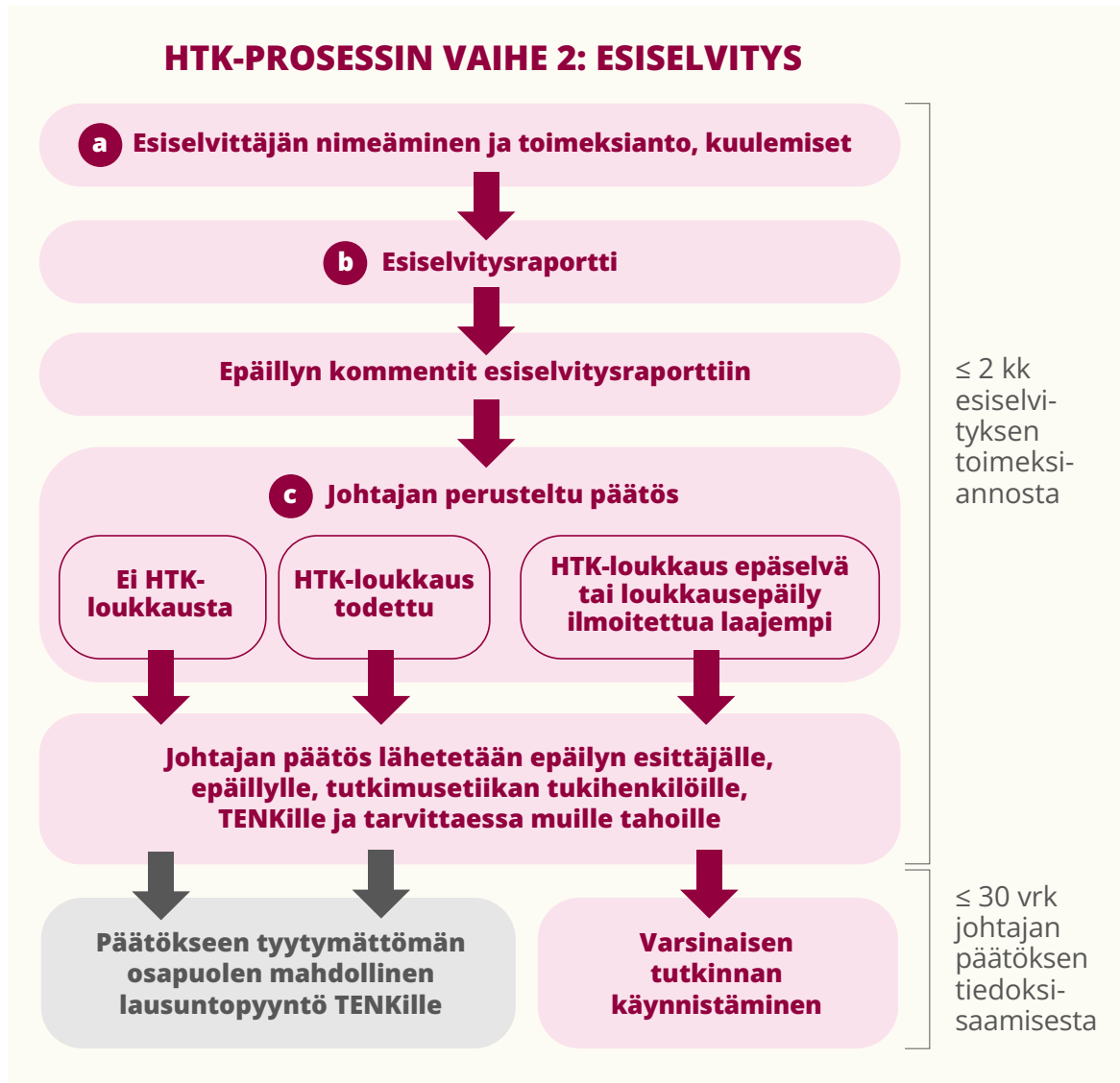
5.2.2. Esiselvitys

a) Toimeksianto ja toteutus

Esiselvityksen tarkoituksena on selvittää HTK-loukkausepäilyilmoituksessa esitettyjen loukkausepäilyjen aiheellisuus ja niiden tueksi esitetyt perusteet. Esiselvitys koskee alkuperäisessä ilmoituksessa mainittuja loukkausepäilyjä.

Esiselvitys käynnistyy johtajan päätöksellä (Kuva 5). Tästä päätöksestä esiselvityksen alkamiseen saa kulua enintään 30 vuorokautta. Päätöksessä johtaja nimeää esiselvittäjän ja antaa tälle toimeksiannon esiselvityksen tekemisestä. Henkilö voi olla HTK-prosessin toteuttavasta organisaatiosta tai sen ulkopuolelta. Esiselvittäjän ei tarvitse edustaa juuri sitä tieteenalaa, johon epäily liittyy, mutta hänellä tulee olla riittävä tutkimuksen tekemisen, HTK-ohjeen ja -prosessin tuntemus. Epäilyn esittäjällä ja epäilyllä tulee olla mahdollisuus huomauttaa esiselvittäjän valinnasta.

Esiselvittäjä kuulee epäilyn esittäjää ja epäilyä sekä tarpeen mukaan asiantuntijoita ja muita henkilöitä. Kuuleminen on järjestettävä kirjallisesti. Esiselvittäjä voi käyttää selvityksen tukena myös muuta epäilyyn liittyvää aineistoa. Esiselvitys tulee kokonaisuudessaan tehdä kahden kuukauden kuluessa toimeksiannosta, jollei ole erityisiä syitä, joiden vuoksi selvitys vaatii pidemmän ajan.

Kuva 5. Esiselvityksen pääkohdat.

b) Raportointi

Esiselvittäjä laatii kuulemisten ja mahdollisen muun aineiston perusteella esiselvitysraportin. Siitä tulee käydä ilmi se, ketä tai keitä loukkauksesta epäillään, sekä loukkausepäilyt siinä muodossa kuin ne ovat alkuperäisessä ilmoituksessa. Lisäksi raportissa tulee kertoa, keitä esiselvityksen aikana on kuultu ja mitä kuulemisten ja mahdollisen muun aineiston perusteella on saatu selville. Raportissa tulee esittää johtopäätös siitä, tarvitaanko epäilyn selvittämiseksi varsinainen tutkinta. Jos hyvän tieteellisen käytännön loukkaus on esiselvityksen perusteella ilmiselvä, raportin johtopäätöksessä on mainittava, mistä HTK-ohjeen mukaisesta loukkauksesta esiselvittäjän näkemyksen mukaan on kysymys, ja nimettävä ne henkilöt, jotka ovat siihen syyllisiä. Esiselvittäjä toimittaa raportin organisaation johtajalle.

c) Päätäminen

Johtaja lähettää esiselvitysraportin epäillylle henkilölle kommentoitavaksi ennen päätöksen tekemistä. Johtaja tekee päätöksen HTK-loukkausepäilystä esiselvitysraportin ja siihen epäillyltä mahdollisesti saamiensa kommenttien perusteella. Päätöksessään johtaja voi harkintansa mukaan perustellusti poiketa esiselvityksen johtopäätöksestä.

Jos johtaja päättää, että kyseessä ei ole HTK-loukkaus:

Päätöksestä tulee käydä ilmi, ketkä olivat epäiltyinä, mistä HTK-ohjeen mukaisesta loukkauksesta heitä epäiltiin ja millä perusteella kyseessä ei ole HTK-loukkaus. Päätöksen liitteinä on oltava kopio alkuperäisestä HTK-loukkausepäilyilmoituksesta ja esiselvitysraportti.

Jos johtaja päättää, että kyseessä on HTK-loukkaus eikä ole erityistä syytä varsinaiseen tutkintaan:

Toimitaan kuten edellisessä kohdassa, mutta päätökseen kirjataan, mikä HTK-loukkaus on kyseessä, millä perusteella kyseessä on HTK-loukkaus ja ketkä ovat siihen syyllisiä.

Jos HTK-loukkausta ei voida sulkea pois ja tilanne jää epäselväksi tai on syntynyt epäily ilmoitettua laajemmasta HTK-loukkauksesta:

Johtajan on käynnistettävä varsinainen tutkinta. Näin on toimittava myös siinä tapauksessa, että epäilty on jo myöntänyt alkuperäisen epäilyilmoituksen mukaisen toiminnan. Tästä päätöksestä ei voi pyytää TENKin lausuntoa.

Päätös liitteineen tulee antaa viivytyksettä tiedoksi osapuolille, esiselvittäjälle, tutkimusetiikan tukihenkilöille ja TENKille. Kaikissa muissa paitsi varsinaiseen tutkintaan johtavassa päätösasiakirjassa on mainittava, että päätökseen tyytymätön epäilty tai epäilyn esittäjä voi pyytää asiasta lausunnon TENKiltä 30 vuorokauden kuluessa siitä, kun on saanut tiedoksi johtajan päätöksen.

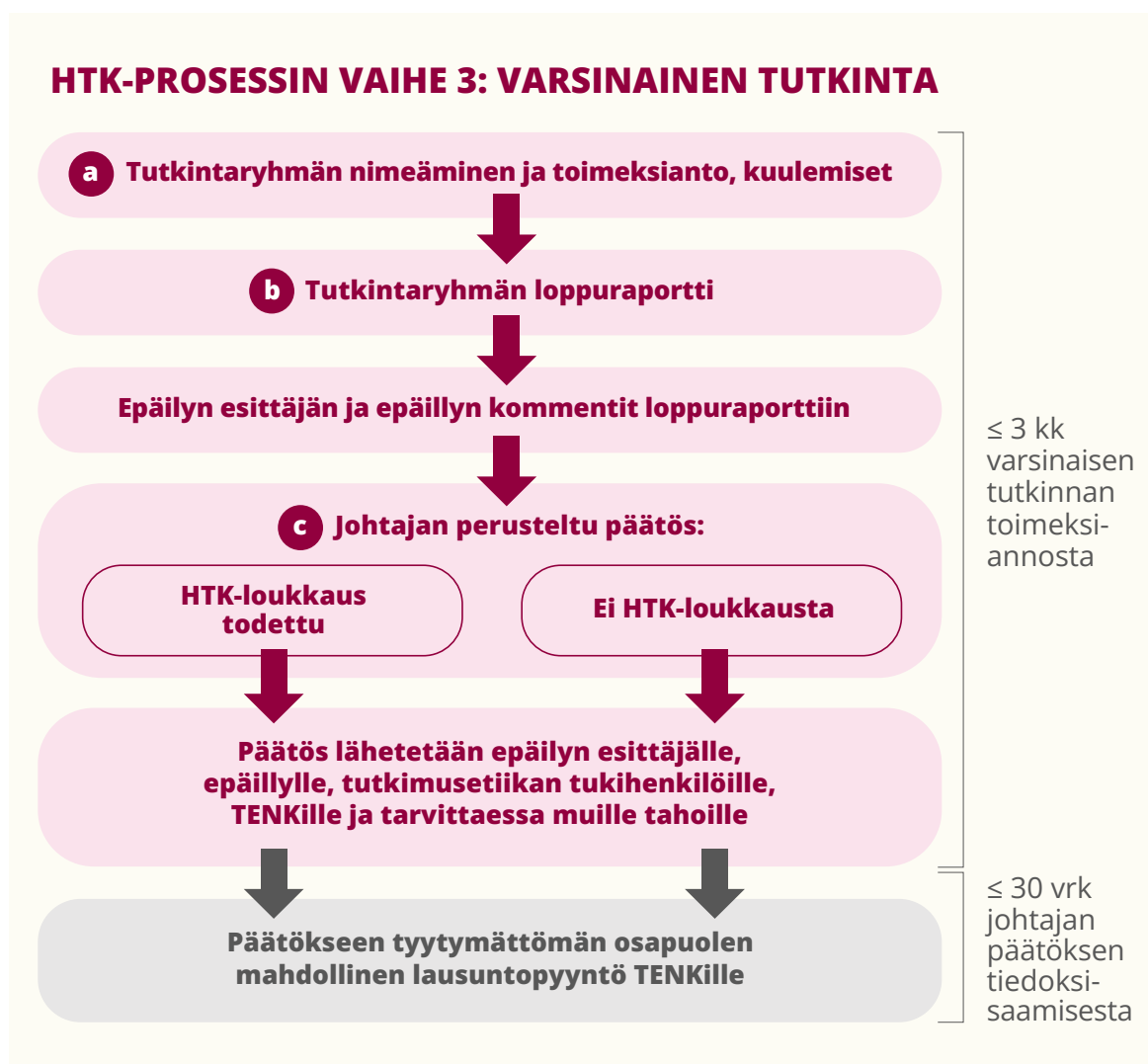
Jos HTK-loukkaus on todettu eikä varsinaista tutkintaa käynnistetä, päätös on lisäksi toimitettava rahoittajalle ja harkinnan mukaan myös epäillyn työnantajalle, mikäli epäilty työskentelee muussa kuin HTK-prosessin toteuttaneessa organisaatiossa tai tekee tutkimusta ulkopuolisella tutkimusrahoituksella. Päätös voidaan kuitenkin toimittaa mainituille ulkopuolisille tahoille vasta, kun määräaika TENKin lausunnon pyytämiseen on umpeutunut eikä lausuntopyyntöä ole tehty tai kun lausuntopyyntö on tehty ja TENK on antanut asiasta lausuntonsa.

Jos esiselvityksen lopputulos on, että epäilty ei ole loukannut hyvää tieteellistä käytäntöä, päätös on pyrittävä julkistamaan sopivassa julkaisukanavassa ainakin epäillyn niin halutessa. Jos epäilty sen sijaan on syyllistynyt HTK-loukkaukseen, noudatetaan seuraamuksia koskevia ohjeita, joista kerrotaan jäljempänä.

5.2.3. Varsinainen tutkinta

a) Toimeksianto ja toteutus

HTK-prosessiin kuuluva varsinainen tutkinta käynnistyy johtajan päätöksellä (Kuva 6). Tästä päätöksestä varsinaisen tutkinnan alkamiseen saa kulua enintään 30 vuorokautta. Päätös annetaan tiedoksi epäilyn esittäjälle, epäillylle, tutkimusetiikan tukihenkilöille ja TENKille. Johtaja nimittää varsinaista tutkintaa varten tutkintaryhmän, jonka jäsenistä yksi nimetään ryhmän puheenjohtajaksi. Ryhmässä tulee olla edustettuna asianomaisen tieteentienalan, juridiikan, HTK-ohjeen ja -prosessin tuntemus sekä muu tarvittava asiantuntemus. Ryhmän jäsenistä vähintään kahden henkilön on oltava tutkinnan suorittavan organisaation ulkopuolelta. Ryhmään ei voi nimetä oman organisaation tutkimusetiikan tukihenkilöä tai esiselvitykseen osallistunutta henkilöä. Epäilyn esittäjällä ja epäillyllä tulee olla mahdollisuus huomauttaa tutkintaryhmän kokoonpanosta.

Kuva 6. Varsinaisen tutkinnan pääkohdat.

Tutkinta tulee kokonaisuudessaan (myös raportointi ja päättäminen) suorittaa enintään kolmen kuukauden kuluessa toimeksiannosta. Tutkinnan eri vaiheet on dokumentoitava tarkasti. Tutkintaryhmän tulee uudestaan kuulla osapuolia. Kuulemiset tulee järjestää erikseen kullekin osapuolelle mieluiten kirjallisesti. Jos ryhmä ei saa tutkintaa päätökseen määräajassa, sen on ilmoitettava asiasta johtajalle, joka päättää tarvittavasta lisääjasta ja ilmoittaa viivästyisestä osapuolille, tutkimusetiikan tukihenkilöille ja TENKille.

b) Raportointi

Tutkintaryhmän on laadittava johtajalle työstään loppuraportti, jonka ryhmän puheenjohtaja toimittaa organisaation johtajalle. Raportissa tulee olla vähintään seuraavat tiedot:

- selostus tapahtumien kulusta ennen tutkintaryhmän asettamista, kuten kuvaus tutkimuksesta tai toiminnasta, josta epäily on esitetty, sekä epäilyn perusteet
- selostus tutkintaryhmän toiminnasta, osapuolten ja mahdollisten muiden henkilöiden kuulemisesta sekä tutkintaryhmän käyttämistä asiakirjoista
- perusteltu johtopäätös siitä, ovatko alkuperäisessä HTK-epäilyilmoituksessa yksilöidyt epäilyt tai tutkinnan aikana ilmenneet mahdolliset muut epäilyt HTK-loukkauksia vai eivät
- jos HTK-loukkaus on tutkintaryhmän mielestä tapahtunut,
 - kuvaus loukkauksen HTK-ohjeen mukaisesta muodosta ja vakavuudesta sekä siitä, kuka tai ketkä ovat siihen syyllisiä
 - tarvittaessa luettelo tutkimusaineistoista, -tuloksista ja julkaisuista, joihin tutkintaryhmä katsoo HTK-loukkauksen liittyvän
 - suositukset HTK-loukkauksen seurausten korjaamiseksi
- jos HTK-loukkausta ei ole tutkintaryhmän mielestä tapahtunut, mahdolliset suositukset tämän julkituomiseksi
- ehdotus loppuraportin johtopäätösten julkistamisesta

c) Päättäminen

Johtaja pyytää kommentit loppuraporttiin epäilyn esittäjältä ja epäillyltä ja tekee siten näiden kommenttien, loppuraportin ja HTK-prosessin aikana kertyneen muun aineiston perusteella päätöksen siitä, onko HTK-loukkaus tapahtunut vai ei. Johtaja voi myös harkintansa mukaan perustellusti poiketa tutkintaryhmän johtopäätöksestä ja suosituksista.

Johtajan päätöksessä on yksilöitävä kunkin tutkitun epäilyn osalta, onko kyseessä HTK-loukkaus ja jos on, mikä on sen ilmenemismuoto. Jos epäiltyjä on useita, päätöksessä on eriteltävä, ketkä heistä ovat tai eivät ole syyllisiä HTK-loukkaukseen ja

edelleen, mihin loukkausmuotoon kukin on tai ei ole syyllinen. Jos sen sijaan epäilty tai epäillyt eivät ole syylistyneet HTK-loukkaukseen, päätöksessä tulee kertoa, tuodaanko päätös julki ja millä tavalla. Lisäksi päätöksessä on mainittava, että päätökseen tai toteutettuun HTK-prosessiin tyytymätön epäilyn esittäjä tai epäilty voi pyytää asiasta lausunnon TENKiltä 30 vuorokauden kuluessa siitä, kun hän on saanut tiedoksi johtajan päätöksen.

Päätös liitteineen tulee toimittaa viivytyksettä tiedoksi osapuolille, tutkintaryhmälle, tutkimusetiikan tukihenkilöille ja TENKille. Jos HTK-loukkaus on todettu ja mikäli epäilty työskentelee muussa kuin HTK-prosessin toteuttaneessa organisaatiossa tai tekee tutkimusta ulkopuolisella tutkimusrahoituksella, päätös on toimitettava rahoittajalle ja harkinnan mukaan myös epäillyn työnantajalle. Päätös voidaan kuitenkin toimittaa mainituille ulkopuolisille tahoille vasta, kun määräaika TENKin lausunnon pyytämiseen on umpeutunut eikä lausuntopyyntöä ole tehty tai kun lausuntopyyntö on tehty ja TENK on antanut asiasta lausuntonsa.

Jos varsinaisen tutkinnan lopputulos on, että epäilty ei ole loukannut hyvää tieteellistä käytäntöä, päätös on pyrittävä julkistamaan sopivassa julkaisukanavassa ainakin epäillyn niin halutessa. Jos epäilty sen sijaan on syylistynyt HTK-loukkaukseen, noudatetaan seuraamuksia koskevia ohjeita, joista kerrotaan jäljempänä.

5.3. Lausuntopyyntö Tutkimuseettiselle neuvottelukunnalle

Jos epäilyn esittäjä tai epäilty on HTK-prosessin päätyttyä tyytymätön johtajan päätökseen, esiselvityksen tai varsinaisen tutkinnan toteutukseen tai raporttien johtopäätöksiin, hän voi pyytää asiasta lausunnon TENKiltä 30 vuorokauden kuluessa siitä, kun on saanut tiedoksi johtajan päätöksen (Kuva 7). Jos HTK-prosessi on organisaatiossa vielä kesken, ei sen välivaiheista tai niihin liittyvistä päätöksistä voi pyytää lausuntoa. Lausuntopyyntö on perusteltava, ja siinä on yksilöitävä kaikki ne tutkimuseettiset kysymykset, joista lausuntoa pyydetään. Lausunnonpyytäjän on myös ilmoitettava mahdolliset sidonnaisuutensa suhteessa käsiteltävään asiaan tai siihen liittyviin henkilöihin. Tarkemmat ohjeet lausuntopyynnön laatimiseen löytyvät TENKin verkkosivuilta (www.tenk.fi).

TENK ottaa käsittelyyn ainoastaan sellaiset lausuntopyynnot, jotka koskevat sitä, onko hyvää tieteellistä käytäntöä loukattu tai onko HTK-prosessi suoritettu HTK-ohjeen mukaisesti. TENK ei näin ollen lausunnoissaan ota kantaa esimerkiksi seuraaviin seikkoihin, ellei niihin samalla liity kysymys hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta:

- tieteelliset tai taiteelliset näkemyserot tai koulukuntakiistat
- oikeudelliset seikat, kuten tekijänoikeus-, tietosuoja-, patentti- tai hallintolain rikkomukset tai salassapitovelvollisuuden rikkominen
- työsuhdekiistat tai työyhteisöongelmat

- tehtävien täytöt tai nimitykset
- ammattieettiset kysymykset
- tieteellisten julkaisujen arviointiprosessit ja julkaisemispäätökset
- väitöskirjojen arvosanat tai arvostelut
- tieteenalakohtaisten eettisten normistojen rikkomukset

Jos lausuntopyyntö otetaan käsittelyyn, TENK käsittelee asian viiden kuukauden kuluessa lausuntopyyntöön saapumisesta sekä antaa asiasta lausunnon, joka saatetaan tiedoksi HTK-prosessin toteuttaneen organisaation johtajalle ja asian osapuolille. TENK voi myös päättää, että se ei anna lausuntoa.

Lausuntoa laatiessaan TENK pyytää tarvittaessa kirjalliset vastineet lausuntopyyntöön asian osapuolilta ja siltä organisaatiolta, jonka päätökseen tai HTK-prosessiin lausunnon pyytjä on tyytymätön. Lausunnon pyytäjälle annetaan mahdollisuus kommentoida näitä vastineita.

TENKille lähetettävä lausuntopyyntö liitteineen tulee asiakirjana julkiseksi, kun TENK on saanut sen. TENKin lausunto ja sen laatimisessa käytetyt muut asiakirjat liitteineen ovat pääsääntöisesti julkisia lausunnon antamisen jälkeen. TENK ei kuitenkaan julkaise kyseisiä asiakirjoja.

TENK antaa lausuntonsa sille toimitettujen asiakirjojen perusteella. TENK ei siis osallistu HTK-prosessiin kuuluvien esiselvityksen tai varsinaisen tutkinnan tekemiseen eikä järjestä kuulemistilaisuuksia. TENK voi kuitenkin tarvittaessa kuulla myös ulkopuolisia asiantuntijoita lausuntonsa tueksi.

Esiselvityksen perusteella tehdyn lausuntopyyntöön saatuaan TENK voi lausunnonaan edellyttää varsinaisen tutkinnan käynnistämistä. Jos lausuntopyyntö on tehty varsinaisen tutkinnan jälkeen, TENK ottaa lausunnonaan kantaa siihen, onko HTK-loukkaus tapahtunut ja onko HTK-prosessi toteutettu HTK-ohjeen mukaisesti. TENK voi lausunnonaan myös ehdottaa johtajalle lisäselvitysten tekemistä. Painavista syistä TENK voi myös oma-aloitteisesti, ilman lausuntopyyntöä, ehdottaa esiselvityksen tai varsinaisen tutkinnan täydentämistä.

TENK on opetus- ja kulttuuriministeriön asettama ylin hyvän tieteellisen käytännön ja HTK-prosessin asiantuntija, minkä perusteella johtajan tulee ottaa TENKin lausunto huomioon myös silloin, kun se eroaa johtajan aiemmin tekemästä päätöksestä. TENKin lausuntoihin ei voi hakea muutosta valittamalla. Lausunnot eivät ole oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain mukaisia päätöksiä, joilla hallintoasia on ratkaistu tai jätetty tutkimatta.

Lyhennelmiä TENKin lausunnoista julkaistaan TENKin verkkosivuilla. Lyhennelmistä on poistettu suorat viittaukset tapauksiin ja niiden osapuoliin sekä organisaatioihin, joissa loukkausepäilyt on käsitelty.

TENKIN LAUSUNTOPROSESSI

HTK-prosessiin tai sen lopputulokseen tyytymättömän osapuolen lausuntopyyntö TENKille

Lausunnon antamisesta päättäminen TENKin kokouksessa

TENKin vastinepyynnöt tarvittaessa HTK-prosessin toiselle osapuolelle ja päätöksentekijälle

Toisen osapuolen ja päätöksentekijän mahdolliset vastineet

TENKin kommentointipyyntö lausunnonpyytäjälle saaduista vastineista

Lausunnonpyytäjän mahdolliset kommentit

Lausunnon valmistelu TENKissä lausuntopyynnön ja siihen liittyvien asiakirjojen perusteella

Lausunnon päättäminen TENKin kokouksessa

Lausunnon viimeistely

Lausunnon lähettäminen lausunnonpyytäjälle sekä HTK-prosessin toiselle osapuolelle ja päätöksentekijälle

Kuva 7. Lausuntopyynnön käsittely Tutkimuseettisessä neuvottelukunnassa (TENK).

5.4. Seuraamukset

HTK-prosessin päätteeksi organisaation johtaja tekee perustellun päätöksen siitä, onko HTK-loukkaus tapahtunut vai ei ja jos on, kuka tai ketkä ovat siihen syyllisiä. Jos päätöksessä todetaan, että kyseessä on HTK-loukkaus, päätös on johtajan sopivaksi katsomalla tavalla saatettava kaikkien niiden organisaatioiden, rahoittajien, julkaisijatahojen ja henkilöiden tietoon, joita asia koskee.

TENK suosittelee, että HTK-loukkausten muut kuin oikeudelliset seuraamukset pannaan täytäntöön vasta sen jälkeen, kun aika TENKin lausunnon pyytämiseen on umpeutunut eikä lausuntoa ole sinä aikana pyydetty tai kun lausuntopyyntö TENKille on tehty ja TENK on antanut asiasta lausuntonsa.

TENK ei ota kantaa HTK-loukkausten muihin mahdollisiin julkis- tai yksityisoikeudellisiin seuraamuksiin, vaan niistä päättää organisaation johtaja. HTK-loukkauksesta määrättävän seuraamuksen on oltava oikeudenmukaisessa suhteessa loukkauksen vakavuuteen. Seuraamukset ja niiden toimeenpano annetaan tiedoksi TENKille.

TUTKIMUSEETTINEN
NEUVOTTELUKUNTA

www.tenk.fi